

Samhällsinformation

Så fungerar det i Sverige



Länsstyrelsen
Kronoberg



Svenska Röda Korset
Växjöregionen



Södra Småland



Växjö
kommun



UPPVÄDINGE
KOMMUN

Detta är en bok för dig som är ny i Sverige och ska lära dig hur samhället fungerar. Boken är en del i baspaketet för samhällsinformation i samverkan som tagits fram på uppdrag av Länsstyrelsen i Kronoberg.

Innehållsförteckning

Familjen

Barns rättigheter _____	3
Föräldrars ansvar _____	3
Socialtjänsten _____	4
Myndigheters ansvar _____	4

Allas lika värde

Diskriminering _____	5
Yttrandefrihet _____	6
Hedersrelaterat våld och förtryck _____	6

Sjukvård

Vårdcentralen _____	7
Vad kostar vården? _____	7
När du mår psykiskt dåligt _____	7
Funktionsnedsättning _____	8
Så kontaktar du vården - steg för steg _____	8

Utbildning i Sverige

Skola för barn _____	9
Utbildning för vuxna _____	10

Arbeta i Sverige

Vägen till arbete i Sverige _____	11
Söka arbete _____	11
Anställd på olika sätt _____	12
Fackförbund _____	12
Betala skatt _____	13
Branscher med behov av arbetskraft _____	13

Sociala koder _____	14
---------------------	----

Länkar för mer information _____	15
----------------------------------	----

Barns rättigheter

I Sverige är FN:s barnkonvention lag. Barn har rätt att gå i skolan, leka, vila och vara lediga. De ska inte tvingas till arbete som gör att de mår dåligt och inte kan gå i skolan. I Sverige är det alltid förbjudet att slå barn. Barn är alla som är under 18 år.

Föräldrarnas ansvar

Föräldrarna har alltid ansvar för sina barn men det är inte alltid lätt att vara förälder. Ännu svårare är det i ett nytt land där du behöver förstå samhället som barnet nu lever i. För att skapa trygghet för sina barn i det nya landet behöver du kunskap om regler och traditioner. Det kan du få på föräldrautbildningar som ger hjälp och stöd i att vara förälder. Kontakta din kommun för mer information.

Där det finns mycket problem med till exempel droger och kriminella gäng är det lätt att bli orolig för sina barn. Här är det föräldrarnas ansvar att prata med sina barn om vad som är rätt och fel. Var inte rädd för att blanda dig i ditt barns liv. På så sätt har du bättre kontroll på vad ditt barn gör. Om du är orolig för ditt barn, be om hjälp. Du kan ringa din kommun så hjälper de dig till rätt stöd.

Fundera - finns det någon del i cirkeln som är viktigare än de andra för barnet?



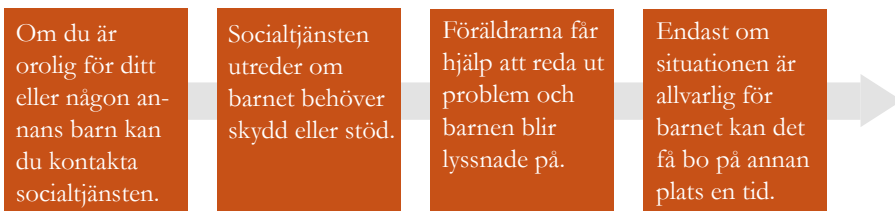
Socialtjänsten

Socialtjänsten stöttar föräldrar som behöver hjälp med att ta hand om sina barn. Socialtjänsten arbetar också med att skydda både barn och vuxna som blir slagna eller utnyttjade. Samtidigt hjälper de familjer om någon av föräldrarna mår dåligt eller använder mycket droger. Barnet kan få träffa en kontaktperson som blir en extra förälder eller få träffa barn i samma situation.

Om socialtjänsten får veta att barn skadas i sitt hem är det deras uppgift att ta reda på vilken hjälp barnet och familjen behöver. Både föräldrar och barn får vara med i utredningen och berätta om sin situation. Barn får bara tas om hand ifall situationen är allvarlig. Socialtjänstens insatser är en hjälp, inte ett

► Se kort film om Föräldraskap och socialtjänsten på kronobergtillsammans.se/film

Så går det till



Sekretess och kontakt

Sekretess betyder att socialtjänsten inte får prata med någon annan om det som du och din familj berättar för dem. Om personal på socialtjänsten gör det kan hon eller han anmälas och bli av med jobbet. Du kontaktar socialtjänsten genom att ringa kommunens växel.

Myndigheters ansvar

I Sverige litar människor på myndigheter som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Skatteverket. I många andra länder är det familjen du vänder dig till när du blir arbetslös, sjuk eller gammal. Det är viktigt att förstå den skillnaden när du bor i Sverige. Det är till exempel samhällets skyldighet att äldre personer får den hjälp som de behöver och vill ha. Familjens stöd är också viktigt om du får problem - men de är inte skyldiga att lösa problemet.

Vi litar också på polis och försäkringsbolag ifall vi råkar ut för en olycka. Vid en bilrock till exempel pratar förarna med varandra och kontaktar polisen som kan avgöra vem som är skyldig till olyckan. Förarna kontaktar sedan sitt Försäkringsbolag som betalar ut pengar för skadan på bilen.

Mänskliga rättigheter betyder att alla människor är lika mycket värda. Det spelar ingen roll vilket land vi kommer ifrån, vilken religion vi har eller om vi lever med någon av samma kön. Vi har alla samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

Jämställdhet

Jämställdhet betyder att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Även dem som inte känner att de är varken man eller kvinna. Jämställdhet gäller alla områden i livet. Därför kan till exempel pappor välja att vara hemma med sina barn en del av ledigheten som föräldrarna delar på. De flesta väljer att lämna barnet till förskola efter att barnet fyllt 1 år.

Vad är diskriminering?

I Sverige finns det en lag som heter diskrimineringslagen. Den innebär att du inte får behandla någon orättvist. Det kan vara på jobbet, i skolan eller när där du handlar.

Exempel på diskriminering

- Att inte bli kallad till en jobbintervju för att ditt namn är utländskt.
- Att sitta i rullstol och inte bli insläppt på en restaurang.
- Att ha samma jobb som en man men få lägre lön för att du är kvinna.
- Att inte få bära slöja när du jobbar i en affär.
- Att bli retad på arbetet för att du lever med en person av samma kön.
- Att inte få lån på en bank för att du är för gammal.
- Att inte få ledigt från jobbet för att ta hand om ditt barn eftersom du är man.



Förstå orden

Diskriminering

Det betyder att behandla någon orättvist på grund av till exempel religion, kön eller nationalitet.

Förskola

Alla föräldrar kan lämna sina barn till "dagis" medan de arbetar. För barn från 1 till 5 års ålder.

Yttrandefrihet

Lagen om yttrandefrihet betyder att du kan säga och tycka nästan vad du vill om hur det fungerar i Sverige. Du får också tala om dina åsikter i radio, i tv och på webben. Det är därför det till exempel är tillåtet för alla att demonstrera (med tillstånd från polisen) eller att skriva på facebook vad du tycker om lagar och regler. Yttrandefrihet betyder inte att du får tala illa om människor eller en särskild grupp av människor.

Lagar för yttrandefrihet finns i de flesta länder i Europa. Utan dessa lagar kan till exempel de som leder ett land bestämma vad som skrivs och sänds i media. Det är ett hot mot demokratin.

Sann eller falsk information

Idag sprids mycket information på internet. Samtidig som alla får uttrycka sig är det viktigt att fråga sig vem som står bakom informationen och om den är sann eller falsk. Det kallas att vara källkritisk.

Hedersrelaterat våld och förtryck

I Sverige får du gifta dig med vem du vill efter att du har fyllt 18 år. Familjen har ingen rätt att bestämma över dina val. I andra länder är familjens makt större. Hedersrelaterat våld är att med hot och våld skydda eller försvara en familjs ära och heder. Våldet drabbar oftast barnen, framförallt döttrarna, i familjen. Hedersrelaterat våld är förbjudet i Sverige.

Om kvinnor som kommer till Sverige från andra länder vill leva som andra kvinnor i Sverige kan konflikter uppstå i familjen. I Sverige tillåts inte barnäktenskap eller att tvingas till äktenskap. Du har rätt att skilja dig även om din partner inte vill det. Ingen kan bestämma vilka val du ska göra. I Sverige har du själv rätt att bestämma över ditt liv.

Om du behöver prata med någon om hedersrelaterat våld och förtryck kan du kontakta socialtjänsten eller kvinnojouren i din kommun. Du kan också ringa kvinnofridslinjen på telefonnummer 020-50 50 50.



Vårdcentralen

Kontakta vårdcentralen nära ditt hem när du behöver hjälp av läkare. Du kan vara sjuk eller ha skadat dig. Ring på morgonen, då får du en telefontid samma dag. I telefonen får du förklara ditt problem och om det behövs får du en besökstid, oftast samma dag. Du kan inte gå till vårdcentralen för att boka en tid. Vid besök på vårdcentral, sjukhus eller hos tandläkare har du rätt till tolk. Säg till före besöket så beställer vårdpersonalen en tolk.

Vad kostar vården?

För dig som är asylsökande och skyddsbehövande enligt massflyktsdirektivet:

- Besök hos läkare på en vårdcentral kostar högst 50 kr
- Om du blir inlagd på sjukhus kostar det inget
- De flesta läkemedel på recept kostar högst 50 kronor
- En behandling för akut tandvård kostar 50 kronor
- All sjuk- och tandvård är gratis för barn.
- Gratis hälsoundersökning när du kommer till Sverige.

För övriga som bor i Sverige gäller andra kostnader. Mer information finns på 1177.se, sök på patientavgifter i Kronoberg.

När du mår psykiskt dåligt

Att må dåligt på insidan är vanligt och inget konstigt, speciellt om du kommer från krig och konflikter till ett nytt land. Du kan känna oro, vara ledsen eller stressad. Det är också vanligt att få ont i kroppen eller ha problem med sömnen och magen. Det är viktigt att prata med någon om sådant som känns svårt. Du kan söka hjälp på vårdcentralen eller ringa 1177. Går du i skolan kan du gå till kuratorn eller skolsköterskan.

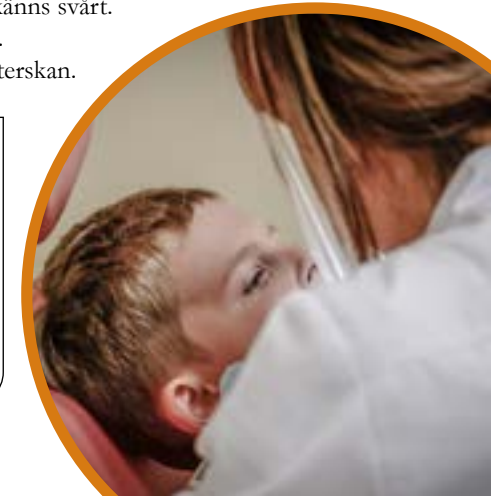
Förstå orden

Hälsoundersökning

En läkare kontrollerar att du är frisk.

Ringa 1177

Om du är sjuk och vill fråga en sjuksköterska om råd ringer du 1177. På 1177.se får du råd om hälsa, information om sjukdomar.

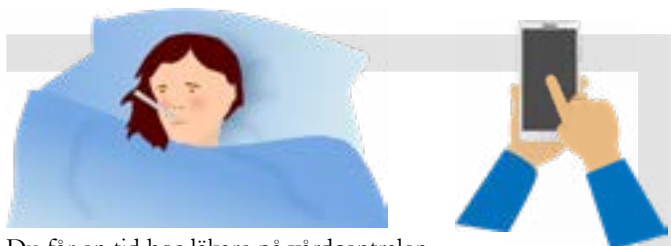


Funktionsnedsättning

En funktionsnedsättning betyder att du inte kan fungera som alla andra. Du sitter till exempel i rullstol, är blind eller har ADHD och autism. I Sverige ska alla personer med funktionshinder ha samma möjligheter och rättigheter som andra. Du ska få vård, stöd och hjälpmedel när det behövs.

► Se kort film om funktionsnedsättning i Sverige på www.kronobergtillsammans.se/film

Så kontaktar du vården steg för steg



Du får en tid hos läkare på vårdcentralen om det behövs, samma dag eller längre fram.

Ring din vårdcentral tidigt på morgonen för att få en telefoni tid senare under dagen. Du får då prata med en sjuksköterska.



Vårdcentralen ringer upp dig på telefoni tiden. Nu får du förklara ditt problem. Om du behöver en tolk vid läkarbesök ber du om det.



Om läkaren skickar ett recept hämtar du medicinen på ett apotek.



Vid olycka eller svår akut sjukdom

Ring 112 eller besök sjukhusets akutmottagning. Åk aldrig direkt till akuten på sjukhuset om du inte är mycket sjuk.

Skola för barn och ungdomar

Alla barn, även asylsökande och skyddsbehövande barn enligt massflyktsdirektivet, har rätt till utbildning. De får gå i förskola, förskoleklass, grundskola, specialskola och fritidshem. De har också rätt att börja i gymnasieskola innan de fyller 18 år.

Barn som har uppehållstillstånd i Sverige har skolplikt i grundskolan. Det betyder att barnet måste gå i skolan. Andra barn som finns i Sverige har alltid rätt att gå i skola och kommunen måste ge en skolplats till dem.

Alla föräldrar som har barn i skolan måste meddela om ett barn inte kommer till skolan någon dag.

Utvecklingssamtal

Utvecklingssamtal är ett möte mellan läraren, eleven och elevens föräldrar. Alla elever i grundskolan ska ha utvecklingssamtal minst en gång per termin. Samtalet ska handla om elevens utveckling och lärande.

Kontakta barnets skola

För att komma åt skolornas IT-portal där meddelande kan skickas till barnets lärare behövs bank-id. Du kan komma överens med läraren om att använda mejl istället. Känslig information ska helst inte mejlas, då är det bättre att ringa till skolans växel och be att få tala med läraren. Eller att prata på ett möte.



Förstå orden

Förberedelseklass

För nyanlända elever innan de helt kan delta i samma klass som andra barn.

Modersmålsundervisning

Alla barn har rätt till undervisning på sitt hemspråk.

Specialskola

För elever som hör eller ser dåligt, har svårt att tala eller har andra svårigheter.

Förskola

0 – 5 år

Förskola: för barn när föräldrarna arbetar.
Öppen förskola: för barn och föräldrar ihop.

Grundskola

6 – 16 år

Förskoleklass 6
Lågstadium 7–9
Mellanstadium 9–12
Högstadium 12–15

Gymnasieskola

16 – 19 år

Här väljer eleven program som är teoretiska eller praktiska

Skola för vuxna

Från 18 år

Universitet
Högskola
Yrkehögskola
Komvux inkl SFI
Folkhögskola

Utbildning för vuxna

Sfi

När du får uppehållstillstånd i Sverige kan du läsa svenska för invandrare, sfi. Sfi ger kunskaper i det svenska språket och om det svenska samhället. Du lär dig tala, läsa och skriva. För att studera på sfi ska du vara 16 år och folkbokförd i en kommun. Det är din kommun som ger undervisning i sfi, kontakta kommunen för mer information. Även om du är i Sverige enligt massflyktsdirektivet kan din kommun och erbjuda sfi.

Det är viktigt att du kan tala svenska för att få ett arbete och för att bli en del av det svenska samhället. Det är inte bara sfi som lär ut svenska för invandrare. Studieförbund har ofta kurser (även kvällstid) och språkcaféer är bra för att öva på att prata och lyssna på andra. Språket är en viktig nyckel till ditt liv i Sverige.

Olika utbildningar för vuxna

Som vuxen kan du studera gratis på universitet/högskola, yrkesutbildning, kommunens vuxenutbildning (Komvux) eller Folkhögskola. Om du är folkbokförd i Sverige kan du ansöka om studielån och studiebidrag under studietiden. Du kan också jobba deltid. När du vill gå en utbildning, ta kontakt med en studie- och yrkesvägledare som kan hjälpa dig att söka. De finns både i kommuner och på universitet.

Validering av betyg

Om du har gått en utbildning i ditt hemland kan du få dina betyg bedömda i Sverige. Det är myndigheten Universitets- och högskolerådet (UHR) som gör valideringen. Om du pratar med en studie- och yrkesvägledare kan du få hjälp att skicka dina betyg till UHR. Du får sedan ett intyg som visar vilken utbildning du har. Det kan du använda när du söker jobb eller utbildning.



Vägen till arbete i Sverige

Etableringsprogrammet

Etableringsprogrammet är ett stöd från Arbetsförmedlingen för dig som nyss har fått uppehållstillstånd. Målet är att du snabbt ska lära dig svenska, hitta ett jobb och tjäna egna pengar. Det kan handla om praktikplats och att få dina yrkeskunskaper och utbildningar bedömda (validerade).

För att delta i etableringsprogrammet ska du:

- vara mellan 20 och 64 år gammal.
- ha fått uppehållstillstånd som flykting, kvotflykting, skyddsbehövande eller vara anhörig till någon av dessa.

De här aktiviteterna ingår alltid i etableringsprogrammet:

- Svenska för invandrare, SFI.
- Samhällsorientering där du får kunskaper om det svenska samhället.

Söka arbete

Det kan vara svårt att få ett arbete, både för svenskar och invandrare. Här är några steg som är bra att följa.



► Se kort film om att arbeta i Sverige på www.kronobergtillsammans.se/film

Anställd på olika sätt

Det finns olika sorters anställningsformer, här följer några av dem.

- Introduktionsjobb och nystartsjobb - arbetsgivare får ersättning när de anställer någon som varit utan arbete en längre tid eller är nyanländ i Sverige.
- Timanställning – du får betalt per timme efter behov av personal.
- Tillsvidareanställning – din anställning fortsätter tills du eller din arbetsgivare säger upp dig.
- Vikariat – du ersätter en person som är borta från sitt arbete under en viss tid, till exempel vid föräldraledighet.
- Säsongsanställning – under sommaren finns många säsongsanställningar inom bland annat turism, bostadsbolag, kommun och jordbruk.
- Bemanningsanställd – du är anställd av ett bemanningsföretag som hyr ut dig till andra företag. Framst till industrin där behovet av personal växlar.

Arbetstider och arbetsgivare

Heltidsarbete betyder att du arbetar 40 timmar i veckan. Många jobbar måndag till fredag kl 7-16 eller kl 8-17. I en del yrken, till exempel i vård och omsorg, är det vanligt med kvälls, natt och helgarbete.

Se upp för arbetsgivare som kan utnyttja sina anställda. Det kan handla om att de betalar en mycket låg lön eller att du får jobba mer än vad ni kommit överens om. Se upp om du får lönen kontant. Det kan betyda att du jobbar ”svart”, vilket är olagligt i Sverige.

Fackförbund och A-kassa

När du är anställd kan du bli medlem i ett fackförbund.

Det är en organisation som står bakom dig som anställd. Du måste inte vara med i facket men det är bra om du behöver stöd i frågor på arbetsplatsen eller om du har konflikter med din chef.

Du kan också välja att vara med fackförbundets a-kassa. Då får du ersättning om du blir arbetslös med upp till 80 procent av din tidigare lön. Du kan alltid lita på att ersättning betalas ut i fall du blir arbetslös.



Betala skatt

Livet i Sverige bygger på att alla som kan jobba, ska jobba och betala skatt. För att både kvinnor och män ska kunna arbeta när barnen är små kan de lämna sina barn till förskola från barnet är 1 år. Barnomsorgen betalas, liksom sjukvård, skola och äldreomsorg, till stor del med skattepengar. När du får din lön har skatten redan dragits av. Det är din arbetsgivares ansvar att betala in skatten.

Branscher med behov av arbetskraft

En del jobb är lättare att få än andra. Enligt Arbetsförmedlingen är det fram till år 2026 brist på bland annat undersköterskor, förskolelärare, poliser, ingenjörer, systemutvecklare och elektriker. Utbildning blir allt viktigare för att få ett jobb. Godkänd gymnasieutbildning är ett grundkrav. Det är lättare att få jobb efter en yrkes- eller högskoleutbildning. Även en yrkesinriktad gymnasieutbildning ökar chanserna att få arbete.



Förstå orden

Fackförbund

När du är anställd kan du bli medlem i facket som ger dig stöd om det uppstår problem med arbetsgivaren.

Arbetskraft

Alla som kan arbeta, både de som har och de som inte har jobb.

Validering

Bedömning av vad en utländsk utbildning motsvarar i Sverige.

Praktikplats

Prova på ett jobb som visar arbetsgivare att du klarar ett arbete.

Sociala koder

Sverige finns det många sociala koder som människor från andra länder kan ha svårt att förstå. En social kod är som en oskriven lag som alla vet om och nästa alla följer.

De flesta svenskar tycker att

- du ska inte tro eller visa att du är bättre än någon annan.
- det är dålig stil och förbjudet att kasta skräp på marken.
- allt ska gå rättvist till, som att alla ska stå i kö utan att tränga sig före
- det bäst att sitta själv på bussen utan att tala med någon de inte känner.
- vi inte ska gå in med skorna på hemma eller hos någon annan.
- det är viktigt att komma i tid.
- i ett samtal ska båda få prata utan att bli avbrutna.

Svenskar kan vara rädda för konflikter och vill inte hamna i bråk. De pratar sällan med människor de träffar i hissen eller på bussen.

Vilka sociala koder på en arbetsplats kan du koppla till bilderna?



Familjen

www.regionkronoberg.se

sökord: barnets rättigheter och föräldrastöd

www.forsakringskassan.se

sökord: förälder

www.socialstyrelsen.se

sökord: barn och unga i socialtjänsten

www.kollpasoc.se (Information till

äldre barn på lätt svenska som förklarar vad Socialtjänsten är.)

Allas lika värde

www.youmo.se (Sex, hälsa och relationer)

www.rfsl.se (Hbtqi)

www.do.se (Diskriminering)

www.jamstalldhetsmyndigheten.se

www.kvinnojourneblenda.se

www.kvjmartase.se (Kvinnojouren Märta)

www.redcross.se

sökord: mänskliga rättigheter

www.raddabarnen.se

sökord: vi kämpar för barns rättigheter

www.fn.se

sökord: vi utbildar och informerar inom FN- relaterade frågor

www.informationssverige.se

sökord: Sverige, en demokrati och rättsstat

[Socialstyrelsen.se](http://www.socialstyrelsen.se)

sökord: könsstämpning och omskärelse

Sjukvård

www.1177.se (Information och rådgivning)

www.regionkronoberg.se

(Ansvarig för sjukhus och vårdcentraler)

www.migrationsverket.se

sökord: hälso- och sjukvård för asylsökande

www.hjarnkoll.se (Psykisk hälsa)

sökord: för dig som flytt eller migrerat

www.mind.se

Studera i Sverige

www.skolverket.se

sökord: utbildningsguiden

www.antagning.se

sökord: För ansökan till universitet och högskolor

www.studera.nu/hogskoleprov

sökord: för anmälan till högskoleprovet

www.informationsverige.se

sökord: Jag är asylsökande/Skola under asyltiden

sökord: jag har uppehållstillstånd/Ung i Sverige/Skola

sökord: jag har uppehållstillstånd/Om du har utländsk utbildning

www.migrationsverket.se

sökord: privatpersoner/Skydd och asyl i Sverige/Medan du väntar/Skola

www.laxhjalp.nu

www.studybuddy.se

www.uhr.se

sökord: bedömning av utländsk utbildning

Jobba i Sverige

www.migrationsverket.se

sökord: privatpersoner/Arbete i Sverige

www.arbetsformedlingen.se

sökord: arbeta i Sverige

sökord: utbildning och studier

sökord: etableringsprogrammet

sökord: söker du arbete och är från Ukraina?

www.forsakringskassan.se

sökord: fått uppehållstillstånd i Sverige

Kronoberg tillsammans

På webbplatsen kronobergtillsammans.se hittar du information som kan hjälpa dig som är ny i Sverige. På sidan finns en aktivitetskalender för varje kommun i Kronobergs län. Där ser du var och när du kan gå en kurs i svenska, delta i ett språkcafé eller gå på en träff om det svenska samhället. Fler exempel:

- Aktiviteter för föräldrar med barn
- Samhällsinformation
- Läxhjälp för barn
- Bordtennis, gymnastik och annan rörelse
- Introduktionskurser till yrken
- Laga mat, sy eller tillverka saker tillsammans med andra

Alla aktiviteter är gratis och ofta bjuds det på fika.

På webbplatsen finns också information om krisberedskap på lätt svenska och länkar till information om krisberedskap på många olika språk.

